

SAMENVATTING

Van Europees beleid tot Vlaams integraal waterbeleid

Het Vlaamse integraal waterbeleid wordt in grote mate bepaald door de Europese wetgeving. Vooral de kaderrichtlijn Water speelt een belangrijke rol. Het decreet Integraal Waterbeleid stelt het kader voor Vlaanderen. De coördinatie en organisatie van de planning van het integraal waterbeleid valt onder de Vlaamse minister die bevoegd is voor Leefmilieu en Waterbeleid. De Coördinatie-commissie Integraal Waterbeleid (CIW) coördineert en verenigt op Vlaams niveau de verschillende waterbeheerders en administraties op het vlak van waterbeleid, de bekkenoverlegstructuren op gebiedsgericht niveau.

Waar wil Vlaanderen naartoe?

Wij streven naar zo veel mogelijk natuurlijk functionerende watersystemen, in samenhang met hun omgeving. We streven ook naar een duurzame ontwikkeling.

Een integraal waterbeleid ziet waterlopen als ruimtelijk structurerende componenten. De ruimte die voor water wordt vrijgemaakt moet zo efficiënt en multifunctioneel mogelijk worden gebruikt door de diverse doelgroepen. De veerkracht van de watersystemen moet daarbij verhoogd worden en problemen gebundeld in een gebiedsgerichte aanpak. Daarbij staan veiligheid en duurzaamheid vooraan. Bij droogtes en overstromingen is voorkomen beter dan genezen. Flexibele maatregelen en samenwerking van alle partijen zijn dan ook noodzakelijk, net als het delen en ontwikkelen van kennis en ervaring.

Wat is de Vlaamse waterbeleidsnota?

De waterbeleidsnota is een beleidsdocument van de Vlaamse Regering en geeft een overzicht van de te behandelen waterbeheerkwesties en prioriteiten, een algemene beleidsvisie en een aantal specifieke krachtlijnen om deze visie te realiseren. Het gaat de planvorming vooraf en bevat dus geen concrete

acties of maatregelen. De eerste waterbeleidsnota van 2005 wordt vóór einde 2013 herzien en daarna om de zes jaar. De CIW bereidt het (voor)ontwerp van de waterbeleidsnota voor.

De waterbeleidsnota is opgebouwd rond zes thema's. Ieder thema (behalve het vijfde en zesde) wordt ingeleid door (minstens) één waterbeheerkwestie. Deze kwestie omvat de voornaamste probleempunten rond het thema. De krachtlijnen geven de grote doelstellingen van het integraal waterbeleid aan, ze gaan hierbij breder dan het weergeven van de manier waarop de uitdagingen (de waterbeheerkwesties) zullen worden aangepakt.

Wat zijn daarbij onze uitdagingen?

Wij willen, zowel voor oppervlakte- als voor grondwater, de goede toestand bereiken, een betere bescherming tegen overstromingen garanderen en de gevolgen van de klimaatverandering opvangen. We willen bijdragen aan de instandhouding van beschermde soorten en aan een duurzame en veilige watervoorziening voor mens en natuur. Daarbij moeten de financiële middelen zo efficiënt mogelijk worden ingezet en moeten we blijven investeren in samenwerking, overleg en informatie.

DE KWALITEIT VAN HET WATERSYSTEEM

WATERBEHEERKWESTIE 1

“Het halen van de goede toestand van het oppervlaktewater vergt extra inspanningen”

Ondanks een verbeterde kwaliteit zullen in 2015 maar 7 van de 202 **oppervlaktewaterlichamen** de goede chemische en ecologische toestand kunnen bereiken. De voornaamste oorzaken zijn een teveel aan nutriënten, zuurstofbindende stoffen, bepaalde pesticiden en andere milieugevaarlijke stoffen. Naast de verontreiniging door huishoudens en industrie hebben landbouw, historische verontreiniging van de waterbodems, de vele aanpassingen van waterlopen en het intens gebruik van water in droge periodes een negatieve impact op de verontreiniging.

WATERBEHEERKWESTIE 2

“Bijkomende acties moeten worden ingezet om de goede chemische toestand van het grondwater te halen”

De chemische toestand van 74 % van de **grondwaterlichamen** in Vlaanderen is ontoereikend. De combinatie met de ontoereikende kwantiteit ervan maakt dat slechts 7 van de 42 grondwaterlichamen in 2015 de goede toestand zullen halen. De belangrijkste oorzaken van de diffuse verontreiniging zijn stikstof, pesticiden en zware metalen. Ook de verzilting vormt een probleem.

KRACHTLIJN 1

“De kwaliteit van het watersysteem verder beschermen en verbeteren”

Punt- en diffuse bronnen pakken we gecombineerd aan. Voor industriële puntbronnen blijft het heffingen- en vergunningensysteem belangrijk. De huishoudelijke puntbronnen zijn nu voorzien van een septische put, maar in de toekomst wordt de aansluiting op een collectieve zuivering of een individuele behandelingsinstallatie aangewezen. Voor de diffuse verontreiniging moet vooral de nutriëntenhuishouding in de watersystemen worden verbeterd door het toepassen van de Nitraatrichtlijn en het Mestdecreet. Een verbod of het opleggen van beperkingen aan het gebruik en vooral het correct gebruik voor, tijdens en na de behandeling met pesticiden draagt bij aan de aanpak van diffuse verontreiniging. Voor beide kan bijvoorbeeld zo nodig het instrument oeverzones actiever worden ingezet. Ook de inrichting van focusgebieden met verscherpte nitraatresidunormen is een mogelijke aanpak. Voor prioritair stoffen moet de verplichte inventaris ervan ons heel wat leren over het aandeel van de verschillende bronnen. Een goed georganiseerde handhaving is belangrijk bij de aanpak zowel van puntbronnen als van diffuse verontreiniging.

De **kwaliteit van het grondwater** moet **verbeteren** door herstelprogramma's voor grondwaterlichamen en reductieprogramma's voor specifieke verontreinigende stoffen. Ze willen vooral het overmatig inspelen van nutriënten en pesticiden tegengaan. Aangepaste landbouwtechnieken worden ook verder gestimuleerd. Op Vlaams niveau kunnen beperkingen of een verbod worden opgelegd voor probleempesticiden.

We willen de **saneringsinfrastructuur** verder uitbouwen en 98 % van de Vlamingen aansluiten op een collectieve zuivering, de overige 2 % moeten hun afvalwater individueel behandelen. Daarnaast zorgen we ook voor een goed onderhoud en

de vervanging van de bestaande saneringsinfrastructuur. Gemeentelijke en bovengemeentelijke investeringsprogramma's moeten het bestaande stelsel optimaliseren door aandacht te besteden aan projecten die de verdunning van het afvalwater terugdringen en de overstortwerking verminderen. Met het oog op vervanging en onderhoud van het rioleringsstelsel moet de taakverdeling tussen gewest en gemeente uitgeklaard worden. Zowel de verdere uitbouw als de optimalisatie van de saneringsinfrastructuur vragen een duurzame financiering op lange termijn. Projecten moeten ook sneller verlopen. Economisch en ecologisch toezicht op de gemeentelijke en bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur dient verder uitgebouwd, net als het onderzoek naar energiewinning uit afvalwater en het hergebruik ervan.

Om de **verdunning van afvalwater en te frequent werkende overstorten** tegen te gaan blijft het scheiden van afval- en hemelwater en het vasthouden van hemelwater aan de bron het uitgangspunt, zowel bij nieuwbouw als bij (her)aanleg van rioleringen. Hierbij aansluitend moet ook aandacht gaan naar de herwaardering en het onderhoud van het grachtenstelsel en het eventueel inschakelen van openbaar domein als infiltratievoorziening of tijdelijke opslag van hemelwater.

Met de gebiedsgerichte aanpak via **structuurherstelprogramma's** wordt prioritair ingezet op het herstel van de natuurlijke dynamiek. Dit kan via natuurtechnische milieubouw, zoals de aanleg van natuurvriendelijke oevers, de heraankoppeling van meanders of door de inrichting van oeverzones. Structuurherstel kan een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van natuurdoelstellingen. De prioriteit gaat dan ook naar waterlopen in speciale beschermingszones voor een maximale bijdrage aan het natuurherstel.

Bij de **bescherming van ecosystemen** is het concretiseren van de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor

de verschillende speciale beschermingszones belangrijk. Het lokaliseren van de instandhoudingsdoelstellingen maakt duidelijk waar de uitdagingen liggen voor het waterbeheer. Vismigratiekelpunten vormen hier een belangrijk aandachtspunt en worden gesaneerd volgens een vastgestelde prioritering (Benelux-beschikking). Voor de ecologisch waardevolle soorten worden herstel- en beschermingsprogramma's uitgewerkt. De intensieve bestrijding van invasieve soorten wordt verder gezet. Oppervlaktewaterlichamen met beschermingsgebieden voor drinkwater en met speciale beschermingszones krijgen extra prioriteit bij de aanduiding van speerpuntgebieden en aandachtsgebieden. Andere elementen die gebruikt worden in deze aanduiding zijn doelafstand, verbeterpotentieel en terreinkennis.

In het **Kust- en Poldersysteem heerst een fragiel evenwicht** tussen zoet en zout water waardoor de beschikbaarheid van zoet water beperkt is. Herstelprogramma's zullen worden uitgewerkt om de reserves hiervan naar de toekomst veilig te stellen. De **verziltingsproblematiek** van het **kanaal Gent-Terneuzen** zal verder onderzocht worden.

DUURZAME WATERVOORRADEN EN WATERVOORZIENING

WATERBEHEERKWESTIE 3

“Het waterverbruik verder in de juiste richting sturen”

Slechts 3 % van het water op aarde is zoet en daarvan heeft maar 0,33 % de vorm van oppervlaktewater of ondiep grondwater. De waterbeschikbaarheid in Vlaanderen behoort tot de laagste van Europa. Dit heeft te maken met de dichte bevolking en het gebrek aan heel grote rivieren. Het waterverbruik in Vlaanderen daalt, maar de druk op de voorraden blijft hoog, zowel door bevolking, industrie als landbouw.

Grondwater wordt door zijn goede kwaliteit en lage prijs (te) veel gebruikt met als gevolg dat een derde van de grondwaterlichamen ontoereikend is en op bepaalde plaatsen zelfs met uitputting bedreigd. Bovendien zijn een aantal winningen illegaal.

KRACHTLIJN 2

“De watervoorraden duurzaam beheren en een duurzame watervoorziening garanderen”

Duurzame drinkwatervoorziening wordt gegarandeerd door Waterveiligheidsplannen op te maken die bijdragen tot een veilige drinkwatervoorziening. Ter ondersteuning hiervan worden i.s.m. de drinkwatermaatschappijen brondossiers opgemaakt waarin de risicoactiviteiten worden geïnventariseerd. Zij maken ook gebiedsspecifieke en gedetailleerde visies op over toekomstig gebruik van drinkwater. Verder is het uiteraard noodzakelijk dat waterwinningsinfrastructuur en hoofdleidingen goed onderhouden worden.

Waterschaarste vermijden is de verantwoordelijkheid van zowel overheid, watermaatschappijen, bevolking, industrie

en landbouw. We stimuleren bedrijven om wateraudits te laten uitvoeren om te zien waar water kan bespaard of hergebruikt worden. Ook in woningen en kantoren kan verder geoptimaliseerd worden. Hergebruik moet sowieso gestimuleerd worden in diverse sectoren en nieuwe toepassingen. Aangepaste tarifiering kan duurzaam en efficiënt gebruik stimuleren. Water moet meervoudig gebruikt worden, niet alleen in ons dagelijks leven maar in heel ons consumptiepatroon.

Grondwater mag in principe **alleen gebruikt worden waar het onontbeerlijk is** voor het productieproces. Daarbij moeten zo veel mogelijk waterbesparende technieken en doorgedreven hergebruik gecombineerd worden met inzet van beschikbare waterbronnen. Dit gebeurt gefaseerd, met evenwaardige engagementen bij buurlanden en -gewesten en gekoppeld aan een beleid met gebiedsspecifieke heffingen en sluitende vergunningen. Deze vergunningen zijn gebaseerd op contingenten of vaste volumes grondwater. Eén instantie die het overzicht over vraag en aanbod bewaart en een beleid per grondwatersysteem zijn hierbij noodzakelijk. Hiermee gepaard gaat ook een goed handhavingsbeleid, dat controleert en illegale winningen opspoot en sanctioneert.

14 van de 42 Vlaamse grondwaterlichamen zijn kwantitatief ontoereikend. Hiervoor worden **herstelprogramma's** opgesteld. Deze bestaan uit wetenschappelijk onderbouwde acties en maatregelen en moeten binnen een bepaalde timing zorgen voor een goede kwantitatieve toestand.

WATERTEKORT EN DE WATEROVERLAST

WATERBEHEERKWESTIE 4

"De schade van wateroverlast en watertekort moet verder geminimaliseerd worden"

Watersystemen zijn **niet altijd in balans**, en **overstromingen** en **verdroging** zijn daarvan sprekende bewijzen. Het komt erop aan een goed evenwicht te vinden tussen vasthouden, bergen en afvoeren. In het dichtbevolkte Vlaanderen is de ruimte voor het watersysteem minimaal. De toename van de verharde oppervlaktes en het teveel aan sediment in de waterlopen bemoedigen het (wankele) evenwicht.

KRACHTLIJN 3

"Het watertekort en de wateroverlast in samenhang aanpakken"

De strategie "**vasthouden-bergen-afvoeren**" blijft behouden: overlast aan de bron aanpakken en verdroging voorkomen, vooral met het oog op de nakende klimaatverandering.

Hemelwater moet prioritair worden **hergebruikt** of **geïnfiltreerd** worden waar het valt. Daarna kan men het bufferen en **vertraagd afvoeren**.

De ruimte voor water wordt o.a. verzekerd door de **watertoets**, die erover waakt dat het verlies aan ruimte moet worden gecompenseerd. Deze verantwoordelijkheid wordt gedeeld met private initiatiefnemers. Een uitdoofbeleid voor woningen gelegen in overstromingsgebieden of het wegnemen van infrastructuur in overstromingsgebieden behoort ook tot de mogelijkheden. Ten slotte wil men de doorwerking van "**signaalgebieden**", waar waterberging overlapt met nog niet ontwikkelde harde bestemmingen, verder intensifiëren.

De **schade door wateroverlast minimaliseren** steunt op de uitwerking van een **meerlaagse veiligheid** met maatregelen inzake de "**3 P's**" (protectie, preventie en paraatheid). Belangrijk daarbij is dat de **waterbeheerplannen worden uitgevoerd**, zodat ook met een veranderd klimaat de schade beperkt wordt. Er worden ook veiligheidsniveaus vastgelegd: voor de waterlopen worden verder scenario's gehanteerd die de kansen dat bepaalde gebieden overstroomden bepalen en instrumenten toepassen om de schade te berekenen. Het is ook belangrijk het integraal waterbeleid te laten "**doorsijpelen**" in de ruimtelijke ordening maar ook om de bewustwording bij de burger te vergroten door waarschuwings- en voorspellingsystemen. Ook moet de intelligente besturing van schuiven, stuwen, enz. bijdragen tot meer efficiëntie.

Een degelijk ruimtelijk beleid met minder verharde oppervlaktes kan de **watertekorten helpen minimaliseren**. De milieukwantiteitsdoelstellingen zorgen dan weer voor een goede waterbalans en een multifunctionele benadering.

De **sediment- en de waterbodemoestand efficiënt aanpakken** gebeurt op de eerste plaats door erosie en sedimentaanvoer preventief te stoppen. We maken versneld werk van de uitvoering van de erosiebestrijdingsplannen, landbouwers worden nog sterker gesensibiliseerd om andere methodes te gebruiken. Bij onvoldoende effect kan geopteerd worden tot ruimen van het slib. De afvoercapaciteit van onze waterlopen wordt gegarandeerd, wat op sommige plaatsen een aanpak van de historische achterstand vraagt. De specie wordt hergebruikt als secundaire grondstof. Historisch verontreinigde bodems worden stapsgewijs gesaneerd binnen de financiële mogelijkheden.

Duurzaam kustbeheer **beperkt de waterschade en verzekert de veiligheid**. De maatregelen hiervoor zijn opgenomen in het Masterplan Kustveiligheid en worden

aangevat tegen 2015. In synergie hiermee en met het oog op de zeespiegelstijging werd het project "Vlaamse Baaien 2100" opgestart. Binnen het multifunctioneel karakter van de kust is vooral de bescherming tegen overstroming belangrijk. Het **tijgevoelige deel van de Schelde** moet veilig gesteld worden tegen het stijgende overstromingsrisico door de klimaatverandering. De uitvoering van het geactualiseerd Sigmaplan wordt daarom gefaseerd voortgezet. Het **debiet van de Maas** is sterk variabel. Voor een beter evenwicht tussen watertekort en -teveel worden verdere veiligheidsmaatregelen in het winterbed van de Grensmaas uitgevoerd i.s.m. Rijkswaterstaat Nederland. Het is ook de bedoeling om met Wallonië en Frankrijk over Leie en Schelde afspraken over de waterverdeling op termijn in een **overeenkomst** vast te leggen. Er wordt werk gemaakt van de verdere aanpak van de wateroverlast in het Denderbekken.

FINANCIERING VOOR HET WATERBEHEER

WATERBEHEERKWESTIE 5

"Grote uitdagingen met beperkte middelen"

De vele Vlaamse inspanningen vragen de inzet van veel financiële middelen. Kosten en baten voor maatschappij en natuur en meest efficiënte maatregelen worden voortdurend afgewogen. Alle gebruikersgroepen moeten ook een redelijke bijdrage betalen voor watervoorziening, -afvoer en -zuivering: de vervuiler betaalt mee.

KRACHTLIJN 4

"De visie op de financiering voor het waterbeheer verder ontwikkelen"

Bij het **uitwerken van een financieringsplan op lange termijn** zal bekeken worden hoe de gemeentelijke en bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur en hoe de maatregelen voor ecologisch herstel, waterbodemonderzoek en -sanering, veiligheid tegen overstromingen, watertekort enz. gefinancierd zullen worden. Op lange termijn moeten de huidige instrumenten geëvalueerd en een alternatieve financiering uitgewerkt worden. Alle maatregelen moeten een **zo groot mogelijke milieuwinst** opleveren tegen de **laagst mogelijke kost**. De financiële inspanningen voor de gebruikersgroepen moeten in verhouding redelijk en betaalbaar blijven. Aan de hand van een verfijnde economische analyse moeten we een beter zicht krijgen op de huidige kostenterugwinningspercentages en bijdragen van de gebruikssectoren voor de waterdiensten zodat men de gebruikers van water een **redelijke bijdrage kan laten betalen**. We bekijken ook hoe we het inzamelen en zuiveren van afvalwater en het afvoeren van overtollig hemelwater **best kunnen financieren**, o.a. uit de saneringsbijdrage op de drinkwaterfactuur, de gewestelijke subsidies en de benodigde algemene en nieuwe middelen. Tenslotte helpt de **ecosysteem-benadering** gunstige situaties te identificeren, mede door het verder inzetten van blauwgroene diensten, die bv. win-winsituaties leveren voor waterbeheer én landbouw.

MULTIFUNCTIONEEL WATERGEBRUIK

KRACHTLIJN 5

“Verder stimuleren van het multifunctioneel gebruik van water”

Water voor industrie, landbouw en huishoudens.

Industrie, landbouw en huishoudens hebben veel water van goede kwaliteit nodig en doen al grote inspanningen om hun waterverbruik of -verontreiniging te verminderen. Toch moeten landbouw en industrie aangemoedigd worden om te blijven innoveren. Huishoudens zouden drinkwater alleen mogen gebruiken voor consumptie.

Water voor natuur en ecologie. Natuur en water zijn sterk met elkaar verbonden. Er wordt verder geïnvesteerd in waterzuivering en prioriteit gegeven aan structuurherstel van de waterlopen: vismigratie, natuurlijke milieubouw, enz. Invasieve soorten worden bestreden ter bescherming van de biodiversiteit.

Scheepvaart. Het River Information Services systeem wordt verder ontwikkeld voor een vlottere en veiligere afhandeling van de scheepvaart, net als de nautische ketenbenadering via havencoördinatie-platforms. De comodaliteit en modal shift naar vervoer op het water en per spoor zullen verder bevorderd en de infrastructurele tekorten weggewerkt worden. De vier Vlaamse zeehavens worden verder ondersteund en er wordt gestreefd naar een ecologische binnenvaart. In het Scheldegebied wordt het waterwegennetwerk en de maritieme toegankelijkheid verbeterd en de infrastructuur van het Albertkanaal wordt aangepakt.

Water om te beleven. Vele waterlopen werden vroeger, vooral in de steden, recht getrokken, overwelfd, verhard, verbreed of

verdiept. We willen komen tot een waterlooperherstel en het inpassen van de waterlopen in **stad** of **landschap**. Het water moet weer zichtbaar worden in de stad en **cultuurhistorisch erfgoed** zoals watermolens moet bewaard en hersteld worden.

Toeristisch recreatief gebruik van waterlopen, jaagpaden, dijkwegen en grotere plassen moeten verder uitgebouwd worden. Er komt ook een juridisch kader voor kanoën en kajakken op onbevaarbare waterlopen. Ten slotte wordt de kwaliteit van het zwemwater aan de kust en in het binnenland verder nauwgezet opgevolgd.

EEN STERK EN AFGESTEMD INTEGRAAL WATERBELEID

KRACHTLIJN 6

“Samen werken aan een sterk en afgestemd waterbeleid”

De CIW zorgt voor de versterking van de beleidsoverschrijdende samenwerking op Vlaams niveau, de bekkenoverlegstructuren op gebiedsgericht niveau.

Vlaanderen voert multilateraal en bilateraal overleg met de buurlanden en -gewesten en streeft naar duidelijke afspraken waarbij elke partij verzekerd is van een optimale hoeveelheid water.

De bevolking moet vroegtijdig en effectief inspraak krijgen in het integraal waterbeleid. Regelmatig overleg zorgt voor een hogere betrokkenheid en meer draagvlak.

Een betere kennis van het beleid verhoogt ieders bereidheid om inspanningen te leveren voor een beter watersysteem. Voor elke doelgroep zal daarom ook een sensibiliseringsbeleid worden gevoerd. Zij worden ook aangemoedigd tot meer doelgerichte maatregelen door subsidies, financiële stimuli, enz. Aanvullend hierop is het nodig om effectief en efficiënt te handhaven. De krachtlijnen en prioriteiten van het milieuhandhavingsbeleid zullen duidelijk worden bepaald.

Fundamenteel en toegepast onderzoek legt de basis voor integraal waterbeleid en -beheer. Een structurele financiering van een onderzoeksprogramma is noodzakelijk. In het kader van de klimaatverandering moeten we onze kennis uitbreiden om dreigende watertekorten en overstromingen te voorkomen.

Er wordt ook ingezet op de optimalisatie van het instrument handhaving.

